

Ruhtinatar Paleyn muistelmat, jotka tänä vuonna ovat ilmestyneet ranskasta käännettyinä suomenkielisinä,¹ sisältävät murheelisiä kertomuksia ylvään venäläisen yhteiskunnan surkeasta luhistumisesta, sen keisariperheen ja ylimystön yhtäkkisestä sortumisesta, uusien valtiaitten toimista, petoksista, väkivallasta ja murhista, murretusta onnesta, puolison ja äidin sydämentuskasta aina äärimmän rajoille asti.

Niiden kirjoittaja on erään Karnovitsh-nimisen kuvernööriperheen nuorin tytär Olga, syntynyt joulukuussa v. 1865. Pietarilaisissa sotilas- ja ylimyspiireissä hän pian herätti huomiota terveellä naisellisella olemuksellaan ja loistavalla kauneudellaan ja joutui aikaisin naimisiin rikkaan hevoskaartinupseerin Erik von Pistohlkorsin kanssa. Tästä aviosta syntyi kolme lasta, nuorimpana tytär Marianne, jota muistelmissa usein mainitaan. Se myös johti nuoren rouvan tuttavuuksiin hovipiirien kanssa, sillä hänen miehensä oli suuriruhtinas Vladimirin adjutantti. Siellä hänet tapasi usein m. m. suuriruhtinas Paavali Aleksandrovitsh, Aleksanteri II:n v. 1860 syntynyt nuorin poika, kaunis ja komea upseeri. V:sta 1889 hän oli ollut naimisissa Kreikan prinsessan Aleksandran kanssa, mutta kadottanut hänet syyskuussa 1891 toisen lapsen, suuriruhtinas Dmitrin syntyessä, hänen joka myöhemmin on ollut sekaantuneena Rasputinin murhaan. Vanhempana lapsena oli suuriruhtinatar Maria Pavlovna, meillä tunnettu avioliitostaan v. 1908 Ruotsin prinsin Wilhelmin kanssa. Huhu kertoo, että suuriruhtinas Paavali, jäätyään leskeksi, olisi jonkun aikaa erikoisesti mieltynyt kälyynsä, kauniiseen ja jaloon suuriruhtinatar Elisabet Feodorovnaan, joka oli syntyänsä Hessi-Darmstadtin prinsessa, oli naimisissa Moskovassa myöhemmin surmatun suuriruhtinas Sergei Aleksandrovitshin kanssa ja on jättänyt jälkeensä syvästi kunnioitetun, pyhän muiston. Mutta sittemmin suuriruhtinas Paavalin valtasi kokonaan nuori kaunotar rva Pistohlkors. Muodostui yleisesti tunnettu suhde heidän välillään, rouvan pysyessä edelleen miehensä puolisona; syntyi v. 1896 poika Vladimir, josta muistelmissa paljon puhutaan; myöhemmin rouva erosi miehestään ja meni morganaattiseen avioliittoon suuriruhtinaan kanssa v. 1902, joka sentähden karkoitet-

¹ Ruhtinatar PALEY, Muistoja Venäjältä 1916—1919. Suomentanut Eino Voionmaa. Porvoo, Werner Söderström Osakeyhtiö, 1924. Siv. 249. Hintä 25 mk. — Alkuteos on v. 1923 ilmestynyt 12:nnessä painoksessaan nimellä: Princesse PALEY, Souvenirs de Russie 1916—1919. Préface de Paul Bourget. Paris, Plon-Nourrit et Cie. Siv. 319. Molemmissa teoksissa on muotokuvia tekijästä ja hänen perheensä jäsenistä.

tiin hovista. Puolisot asuivat senjälkeen kauan Ranskassa, Parisissa, asuinpaikkana pääasiallisesti Boulogne-sur-Seine. Näyttää, että heidän keskinäinen suhteensa on jatkuvasti ollut mitä parhain. Syntyi kaksi lasta, tyttäret Irene ja Natalia, vv. 1903 ja 1905. V. 1904 Baijerin hallitus korotti suuriruhtinaan puolison kreivittäreksi nimellä Hohenfelsen, minkä Venäjänkin hallitus tunnusti seuraavana vuonna. Ja jonkun ajan kuluttua alkoi suhde keisariinkin saada lievempiä muotoja. Perhe saattoi valmistautua palaamaan Venäjälle; suuriruhtinas rakennutti vaimonsa osoitusten mukaan oman palatsin Tsarskoje Seloon lähelle keisarillista linnaa, kaunisti sen rikkaasti ja hyvällä maulla taideteoksilla ja muutti perheineen siihen toukokuussa v. 1914, siis vähän ennen maailmansotaa, johon hän yhtenä Venäjän armeijan päälliköistä on ottanut osaa. Sitten v. 1915 hänen puolisonsa korotettiin lapsineen ruhtinaalliseen säätyyn nimellä Paley ja otettiin vastaan hovissa. Tästä lähtien suhde keisarilliseen perheeseen tuli mitä parhaimmaksi, kesti sellaisenaan loppuun asti ja oli keisarillisten puolelta ehkä läheisempi kuin heidän suhteensa muihin suuriruhtinasperheisiin. Päävali Aleksandrovitsh nimitettiin v. 1916 ensimmäisen armeijakunnan komentajaksi (olematta kuitenkaan mikään mainittava sotilaallinen kyky) sekä vähän myöhemmin kaartien ylitarkastajaksi; hänen puolisonsa johti sotaa varten työskentelevää, keisarinnaa suojeleksen alaista ompeluseuraa, ja syksyllä 1916 perhe eli läheisessä naapuruudessa keisarillisten kanssa myös Krimillä.

Tästä alkavat muistelmat. Ensin ne keskittyvät tapahtumiin ja mielialoihin, jotka — niinkuin Rasputinin murha¹ y. m. — osoit-

¹ Huomautettakoon vastikään ilmestyneestä ranskankielisestä kirjasta, jonka tekijänä on meidän hyvin tuntemamme duman jäsen V. Purishkevitch, ja jonka karkeana nimenä on: »Kuinka tapoin Rasputinin» (V. POURICHKEVITCH, Comment j'ai tué Raspoutine. Pages du journal traduit du russe. Paris, J. Povolozky, 1924. Siv. 121). Siinä Purishkevitch kertoo päiväkirjan muodossa yleisestä mielialasta Pietarissa ja Venäjällä syksyllä 1916, salaliiton muodostumisesta Rasputinia vastaan, sen jäsenistä — m. m. edellä mainitusta nuoresta suuriruhtinaasta Dmitri Pavlovitshista ja tietysti ruhtinas Feliks Jussupovista — ynnä murhan sekä suunnitelmien että tapahtumien yksityiskohdista. Yleiseltä mielenkiinnoltaan tärkeämpi kuitenkin on julkaisun johdanto, jonka on kirjoittanut toinen tunnettu duman jäsen ja johtomies, asianajaja B. MAKLAKOV, kustantajan pyynnöstä. Tässä hän kuvaa hyvin mielenkiintoisesti Purishkevitchin persoonallisuutta, mutta myös oloja, mielialoja, hallitusta, m. m. Stolypinia, hänen suhdettaan Suomeen y. m. Maklakov tahtoo tehdä uskottavaksi, ettei Purishkevitchin kertomus perustuisi alkuisin pidettyyn päiväkirjaan. On luultavaa, että muutamiin kohtiin nähden hänen väitteensä on oikea, mutta tuskin kauttaaltaan. Jotain päiväkirjan tapaisia muistiinpanoja lienee Purishkevitchillä kaikesta päättäen toki ollut.

tavat Venäjän korkeimpiinkin piireihin levinnyttä tyytymättömyyttä, puhuvat senjälkeen maaliskuun vallankumouksesta, duma-ministeröstä, keisarin vangitsemisesta, keisariperheen kohtaloista, Kerenskistä y. m. ja siirtyvät sitten esittämään, kuinka bolshevismi pääsi valtaan ja alkoi käyttää sitä yhä räikeämmin. Kertomus keskittyy pääasiassa Tsarskoje Selossa tällöin asuvan kirjoittajan ja hänen perheensä omiin kokemuksiin ja kuulemiin. Onnettomuus ja häät kasvoi heillekin yllättävän nopeasti, ensin kuukausi kuukaudelta ja sitten päivä päivältä. Perhe menetti palatsinsa, palvelijansa ja pian melkein kokonaan irtaimen omaisuutensa, kalleuksensakin; tavallisen pikkuporvarieukon tavoin ruhtinatar sai koettaa piilotella siitä jotain rippeitä ja salaa myydä niitä jokapäiväistä toimeentuloa varten, rukoilla armoa ylimielisiltä käskijöiltä, lahjoa näitä mikäli jaksoi ja ottaa kiitollisena vastaan almuja parempiosaisilta. Kun systeemi kiristyi, vangittiin valoisakatseinen nuori ruhtinas, nähtävästi paljon lupaava runoilija Vladimir Paley, äitinsä lemmikki, ja lähetettiin muutamien suuriruhtinasten keralla Itä-Venäjälle, missä hän yhdessä heidän ja ylevän suuriruhtinattaren, edellä mainitun Elisabetin kanssa kärsi räkkäyskuoleman, samaan aikaan kuin tuhottiin keisariperhe; ja sairasteleva isäkin teljettiin pietarilaiseen vankilaan, milloin mihinkin. Tällöin perheen muut jäsenet muuttivat Pietariin, ahtaisiin oloihin. Äiti kulutti viimeiseen asti varojansa ja voimiansa koettaen hoitaa miestänsä, tavata häntä, niin usein kuin hän suinkin sai komissareja rukoilemalla siihen luvan, ja kantaa hänelle pitkiä matkoja horjuvin polvin verestävillä käsillään hoitotarpeita; tyttäret pelastettiin lopulta rohkeitten ystävien avulla Suomeen, Rauhan lepokotiin lähelle Imatraa. Vihdoin ammuttiin suuriruhtinas Paavali — ja samalla m. m. historioitsija, suuriruhtinas Nikolai Mihailovitsh — Pietari-Paavalin linnoituksessa tammikuun 30 p. 1919. Muutamiin päiviin leski ei saanut tästä mitään tietoa ja hirveässä epätoivossaan eli vain siitä, että odotti miehensä pian pääsevän vapaaksi kokonaan. Isku, kun se sitten tuli, oli musertava. Kuolemaan asti uupuneena hänkin pelastui jonkun ajan kuluttua rajan yli tyttäriensä luo.

On ymmärrettävää, ettäaisia kohtaloita kärsineen ylimysnaisen, puolison ja äidin kuvaukset pietarilaisista oloista ja tapahtumista vv. 1917 ja 1918 eivät saata olla historiallisesti tasapuolisia. Ja on nähtävää, ettei hänellä ole ollut edes kykyä, saati tahtoa ymmärtää sitä suurta mullistusta, joka tällöin alkoi Venäjällä. Lähinnä tunne ohjaa hänen kynäänsä. »Velvollisuus tehdä eläessäni suuriruhtinas Paavalin ja poikani sielunkauneus tunnetuiksi mail-

malle, velvollisuus osoittaa harhaanjohdetulle ja huolettomalle ihmiskunnalle bolshevikkivaaran hirmuisuus», se hänet on saanut kirjoittamaan muistelmansa. Mutta tällä alallansa ne silti sisältävät paljon historiallisestikin huomattavaa, varsinkin kun ne yleensä tuntuvat luotettavilta. Tätä käsitystä tukee m. m. tarkkuus, jolla useat yksityiskohdat on esitetty. Saa sen vaikutuksen, kuin kertomus perustuisi joihinkin säilyneisiin muistiinpanoihin. Tai olisivat muistot tulikirjaimin syövytetty aivoihin. Sillä kai jostain tällaisesta on tullut se kiihtymys ja kaamea tenho, jolla kirja sivu sivulta valtaa lukijansa. Välillä on toki kohtia, joissa saa katsella myöskin liikuttavan kaunista.

Suomennos on kauttaaltaan hyvää, jopa paikoin herkän antaumuksellista. Hra Voionmaa sanoo kääntäneensä kaiken, mitä tekijä itse on kirjoittanut, jättäneensä pois vain ranskalaisen akatemikon PAUL BOURGET'n kirjoittaman esipuheen. Huomatakseni hän on silti ainakin yhdessä kohdassa lyhentänyt, nim. siinä, jossa on esitetty ranskankielinen käännös muistelmien kiittämästä Vladimir Paleyn sonetista äidillensä, sillä tätä ei ole suomennoksessa.

U. L. L.

Valtionarkistonhoitajan, prof. J. W. Ruuthin 70-vuotispäiväksi, 12 p. toukokuuta t. v., ilmestyi Historiallisen Arkiston 32. osa hänelle omistettuna laajana juhlakirjana.¹ Siinä on kaikkiaan yksikolmatta tutkielmaa prof. Ruuthin työtovereilta ja ystäviltä. Julkaisun loppuun liittyy sitä paitsi lyhyt saksankielinen selostus kustakin kirjoitelmasta. Kirjoitukset on sijoitettu aiheensa mukaan aikajärjestykseen ja ne ovat seuraavat:

Ensimmäisenä on tri JALMARI JAAKKOLAN tutkielma »1280-luvun kirkollisesta reduktionista ynnä sen merkityksestä Suomessa.» Siinä kirjoittaja, lähtien paavi Martinus IV:n kirjeestä marraskuun 30 p:ltä 1283, osoittaa, että meidän maassamme on 1280-luvulla tapahtunut kirkollinen reduktio, joka on oleellisesti muuttanut tälläisiä kirkolliset omistusolot. — Kirjoituksessa »Suur-Sääksmäen muinaishistoriasta» prof. VÄINÖ VOIOMAA osoittaa 1300—1500-lukujen asiakirjoista löytyvien henkilönimien perustalla, että muinaisen

¹ Historiallinen Arkisto XXXII, toimittanut Suomen Historiallinen Seura. Juhla-julkaisu J. W. Ruuthin 70-vuotispäiväksi 12. V. 1924. Festschrift till J. W. Ruuths 70-årsdag. Helsinki 1924. Siv. 22, 24, 27, 14, 5, 17, 9, 16, 9, 16, 9, 24, 23, 15, 42, 11, 34, 7, 9, 9, 12, 27. Hintaa 35:—.